

**PROMENA POJEDINIH EKSTERIJERNIH PARAMETARA KOD
JUGOSLOVENSKOG OVČARSKOG PSA - ŠARPLANINCA KAO POSLEDICA
GAJENJA U URBANOJ SREDINI**

Urošević M., Drobnjak D.

Kratak sadržaj

Šarplaninac je jedna od najstarijih autohtonih rasa pasa. Činjenica je da šarplaninca kao pastirskog psa sve manje odgajaju u planinskim predelima gde je upotrebljavan za čuvanje i odbranu stada. Zvaničnim priznavanjem rase od strane FCI 1939. godine, otpočelo je i širenje pasa ove rase po gradovima i urbanim sredinama, najpre u našoj zemlji a kasnije po Evropi i svetu. Odgajivači su uzgajali pse u okviru standarda koji su po njihovom mišljenju bili najtraženiji.

Ovakvim uzgojem rasa je pretrpela određene promene koje se ogledaju ne samo u eksterijeru već i u ponašanju i karakteru ovih pasa.

Predmet ovog rada je analiza promena eksterijernih parametra kod jugoslovenskog ovčarskog psa šarplaninca do kojih je došlo dugogodišnjim uzgojem pasa u urbanoj sredini. Promene se uočene u konformaciji tela, visini, kao i u uglovanosti.

Ključne reči: *pastirski pas, urbana sredina, eksterijer*

Dr sci. Milivoje Urošević, dr vet.med., međunarodni kinološki sudija, Centar za očuvanje autohtonih rasa, Beograd, Srbija

Darko Drobnjak, dr vet.med. MSc, međunarodni kinološki sudija, Izvršni direktor, Centar za očuvanje autohtonih rasa, Beograd, Srbija

Ovaj rad je nasatao u sklopu projekta "Izrada detaljne zootehničke studije jugoslovenskog ovčarskog psa-šarplaninca na teritoriji Srbije" koga realizuje Centar za očuvanje autohtonih rasa.

CHANGES SOME OF EXTERIOR PARAMETERS IN YUGOSLAV SHEPHERD DOG – SARPLANINAC AS A CONSEQUENCE OF GROWING IN URBAN ENVIRONMENT

Urošević M., Drobnjak D.

Summary

Sarplaninac is one of the oldest indigenous breed of dogs. The fact is that as a pastoral dog Sarplaninac was less raised in the mountains area where it was originally bred and used for the preservation and defense of the flock. After official recognition by the FCI in 1939, began the expansion this breed of dogs in the cities and urban areas, first in the our country and later in Europe and the worldwide. Breeders have bred dogs in the standards proportion, that are in their opinion, were the most wanted.

Such breeding this dog breed has undergone some changes that are reflected not only in the exterior but also in behavior and character of these dogs.

The subject of this paper is to analyze changes in exterior parameter of Yugoslav shepherd dog Sarplaninac that occurred throughout many years of breeding dogs in urban areas. The changes observed in body conformation, height, as well as angulation.

Keywords: *Pastoral dog, urban environment, exterior*

Milivoje Urošević, *DVM PhD.*, FCI Judge, Center for preservation of indigenous breeds, Belgrade, Serbia

Darko Drobnjak, *DVM MSc*, FCI Judge, Executive director, Center for preservation of indigenous breeds, Belgrade, Serbia

This paper was originate within the project "Development detailed zootechnical studies of Yugoslav shepherd dog-Sarplaninac in Serbia" which realized by Center for preservation of indigenous breeds.

Uvod

Psi ove rase od davnina se gaje u planinskim jugoistočnim predelima nekadašnje Jugoslavije, pre svega na Šarplanini, na osnovu čega je rasa i dobila ime jugoslovenski ovčarski pas šarplaninac. O poreklu ove rase ne zna se mnogo. Pretpostavlja se da vodi poreklo iz Azije odnosno da su narodi koji su migrirali iz Azije u Evropu doveli i pse čuvare svojih stada. Tokom vekova selekcije u specifičnim geografskim i klimatskim uslovima nastala je rasa jugoslovenski ovčarski pas šarplaninac. Psi ove rase u osnovnom tipu zadržali su se samo u onim područjima u kojima još uvek postoji ovčarstvo ekstenzivnog tipa (*Dimitrijević, 2008*).

Psi nalik šarplanincu bili su nastanjeni na našim planinama još u doba Ilira. Ilirska plemena živela su nomadskim načinom života i bavili su se stočarstvom. U obavljanju svog posla Iliri su se oslanjali na pomoć pasa koje su cenili. Nakon rimskih osvajanja Balkana manji deo Ilirskih plemena zadržao se u teško prohodnim planinskim terenima Šarplanine (*Stanković 1967.*).

Rasa je međunarodno priznata 1939. godine pod nazivom ilirski ovčar. Nakon odluke Jugoslovenskog kinološkog saveza 1955. ime rase se menja u jugoslovenski ovčarski pas šarplaninac. Ovu izmenu zvanično je usvojila i Međunarodna kinološka federacija (FCI) 1957. godine (*Špoljarić, Urošević, 1987.*). Međunarodna kinološka federacija kao matičnu zemlju za rasu navodi Srbiju i Makedoniju. Zvaničan standard koji je pod brojem 41 poslednji put je promenjen 1980. godine. Prema standardu prosečna visina mužjaka trebala bi da bude 62 cm za mužjake i 58 cm za ženke. Rukovodeći se normativima datim u standardu kinološke sudije i odgajivači na osnovu eksterijernih parametra vrše selekciju i odabiraju jedinke za dalji priplod.

Ispitivanjem eksterijera kod šarplaninca je se bavilo nekoliko autora. Prva ispitivanja telesne razvijenosti obavili su *Pavlović i sar. 1955.* kod pasa na području Šarplanine.

Proučavajući morfološke osobine šarplaninca *Stanković (1967.)* je obavio merenje 47 mužjaka i 20 ženki sa Šarplanine i drugih lokaliteta u Srbiji. Prsečna visina grebena mužjaka bila je 62,87 cm , ženki 60,75 cm. Interval varijacije kod mužjaka se kretao od 56 do 68 cm, a kod ženki od 58 do 64 cm. Prosečna visina sapi merenih kod mužjaka bila je 64,33 cm, a za ženke 60,85 cm. Dužina tela u proseku je kod mužjaka bila 68,78 cm, a kod ženki 68,45 cm. Prosečne vrednosti merenih uglova u ramenom zglobu kod mužjaka bile su 122,45 stepeni, a kod ženki

125,15 stepeni. Uglovi kolenog zgloba imali su prosečnu vrednost od 124,23 stepena kod mužjaka i 126,40 stepeni kod ženki. Indeks formata mužjaka bio je 109, a ženki 112. Indeks nadgrađenosti bio je 102 kod mužjaka i 100 kod ženki.

Urošević i sar (1987.) su obavili ispitivanje važnijih eksterijernih mera kod 75 pasa i utvrdili da je prosečna visina grebena iznosi 60,9 cm, dužina trupa 67,2 cm, obim grudnog koša 77,4 cm, a dužina glave 27,1 cm.

Eksterijer pasa ove rase u Makedoniji istraživao je *Božinovski (1984.)* kada je obavio merenja na 30 pasa. Ustanovio je prosečnu visinu kod mužjaka od 67,7 cm, a kod ženki 60,4 cm. Takođe eksterijer šarplaninca u Makedoniji proučavali su *Drozdovski i sar (1987.)* Oni navode da je prosečna visina pasa muškog pola 64,00 cm, a ženki 59,00 cm, dok je prosečna dužina tela mužjaka 68,00 cm, a ženki 63,00 cm.

Materijal i metod rada

Kod 37 pasa (15 mužjaka i 22 ženke) rase jugoslovenski ovčarski pas-šarplaninac izvršena su merenja sledećih eksterijernih parametara: visine psa, visine leđa, visine sapi, dužine psa. Izmerni su uglovi između lopatice i ramene kosti (ugao ramenog zgloba), i između butne kosti i potkolenice (ugao kolenog zgloba). Svi psi su bili stariji od 12 meseci i posedovali su rodovnik izdat od strane Kinološkog saveza Republike Srbije. Psi se uzgajaju na području Grada Beograda.

Merenje visine i dužine obavljeno je malim Lidtinovog štapa, a uglovi su mereni hipogoniometrom. Visina psa merena je od tla do najviše tačke na grebenu, a visina leđa od tla do najviše tačke na leđima. Visina sapi merena je od tla do najviše tačke na sapima (prelaz slabinskog u krsni deo kičme). Dužina psa merena je od ramenog zgloba do sednih kvrga.

Utvrđeni su osnovni parametri deskriptivne statistike (prosek, standardna devijacija, standardna greška, koeficijent varijacije, minimum, maksimum). Izračunati su i indeks formata tela i indeks nadgrađenosti. Indeksi su izračunati prema sledećim formulama:

Indeks formata tela= (dužina psa/visina psa)x100;

Indeks nadgrađenosti= (visina sapi/visina psa)x100.

Rezultati i diskusija

U tabeli br 1. dat je prikaz vrednosti izmerenih eksterijernih parametara kod mužjaka.

Tabela 1. Vrednosti eksterijernih parametara kod mužjaka (n=15)

PARAMETAR	Min	Prosek	Max	SD	CV (%)	SG
Visina psa*	59,00	70,03	76,50	4,58	6,55	1,18
Visina leđa*	59,50	68,43	74,00	4,07	5,96	1,05
Visina sapi*	60,00	69,57	75,00	4,13	5,94	1,06
Dužina tela*	67,00	76,33	81,00	3,78	4,95	0,97
Ugao ramenog zgloba**	90,00	93,67	105,00	4,27	4,56	1,10
Ugao kolenog zgloba**	90,00	104,8	128,00	10,92	10,42	2,82

* Vrednosti izražene u cm; ** Vrednosti izražene u stepenima

Prosečna visina mužjaka je 70,03 cm, uz interval variranja od 59,00 do 76,00 cm i standardnu devijaciju od 4,58. Visina leđa u proseku je iznosila 68,43 cm, dok je prosečna visina sapi mužjaka iznosi 69,57 cm. Dužina tela varirala je od 67,00 do 81,00 cm, a prosečno je iznosila 76,33 cm. Indeks formata tela kod mužjaka iznosi 108 odnosno telo je duže za 8% u odnosu na visinu psa u grebenu. Prosečna vrednost ugla u ramenom zglobu je 93,67, a u kolenom 104,8 stepeni. Indeks nadgrađenosti je 99,34. što znači da su sapi za 0,66 % niže od grebena za razliku od rezultata *Stankovića (1967.)* gde je indeks nadgrađenosti mužjaka iznosio 102 odnosno sapi su bile više od grebena za 2%.

Tabela 2. Vrednosti eksterijernih parametara kod ženki (n=22)

PARAMETAR	Min	Prosek	Max	SD	CV (%)	SG
Visina psa*	58,00	64,75	69,00	2,62	4,06	0,56
Visina leđa*	55,00	62,77	68,00	2,88	4,60	0,61
Visina sapi*	60,00	65,18	72,00	3,23	4,96	0,68
Dužina tela*	65,00	72,14	81,00	3,79	5,26	0,80
Ugao ramenog zgloba**	89,00	92,50	99,00	2,63	2,85	0,56
Ugao kolenog zgloba**	85,00	98,05	120,00	8,57	8,74	1,82

* Vrednosti izražene u cm; ** Vrednosti izražene u stepenima

Visina ženki u grebenu u proseku iznosi 64,75 cm. Prosečna visina leđa je 62,77 cm, dok je prosečna visina sapi 65,18 cm. Kod ženki indeks nadgrađenosti iznosi 100, odnosno leđna linija je ravna. Dužina tela ženki varirala je od 65,00 do 81,00 cm, dok je prosečna vrednost 72,14 cm. Indeks formata tela iznosi 111, odnosno dužina tela je za 11% veća u odnosu na visinu psa u grebenu. Prosečne vrednosti ugla u ramenom zglobu kod ženki je 92,50 stepeni, dok je prosečna vrednost ugla u kolenom zglobu 98,05 stepeni. Uglovi kod ženki koje su uzgajane u urbanoj sredini su znatno zatvoreniji, odnosno vrednosti izmerenih parametara kod ugova ramenog i kolenog zgloba su znatno manje u odnosu na vrednosti *Stankovića (1967.)*

Tabela 3. Vrednosti eksterijernih parametara mužjaka i ženki (n=37)

PARAMETAR	Min	Prosek	Max	SD	CV (%)	SG
Visina psa*	58,00	66,89	76,50	4,37	6,54	0,71
Visina leđa*	55,00	65,07	74,00	4,38	6,75	0,72
Visina sapi*	60,00	66,96	75,00	4,18	6,25	0,68
Dužina tela*	65,00	73,84	81,00	4,27	5,79	0,70
Ugao ramenog zgloba**	89,00	92,97	105,00	3,38	3,64	0,55
Ugao kolenog zgloba**	85,00	100,8	128,00	10,03	9,95	1,64

* Vrednosti izražene u cm; ** Vrednosti izražene u stepenima

Prosečna visina ispitivanih pasa je 66,89 cm sa standardnom devijacijom 4,37 i koeficijentom varijacije 6,64%. Najmanja izmerena visina psa je 58,00 cm, a najveća 76,50 cm. Leđa su prosečno visoka 65,07 cm sa intervalom variranja od 55,00 do 74,00 cm. Visina sapi je se kretala od 60,00 do 75,00 cm, a prosečno je iznosila 66,96 cm. Prosečna dužina tela je 73,84 cm. Indeks formata tela kod ispitivanih pasa je 110, odnosno telo je duže za 10% od visine psa u grebenu. Indeks nadgrađenosti je 100, što znači da psi imaju ravnu leđnu liniju i da nisu nadgrađeni. Iako je nadgrađenost normalna pojava kod pasa u planisnkim predelima, padajuća ili ravna leđna linija koja se javlja u populaciji današnjih pasa verovatno je posledica uzgoja u urbanoj sredini i kretanja po ravnoj podlozi. Kod pasa koji se i dalje odgajaju u planinskim područijim i upotrebljavaju za čuvanje stada pored nadgrađenosti, karakteristično je i da su uglovi nogu otvoreniji. Ovako građeni psi lakše se kreću po strmom terenu, sporije se umaraju i mogu ceo dan provesti preteći stado na planini. Kod ispitivanih pasa primetno je smanjenje vrednosti uglova ramenog i kolenog zgloba kod pasa koje smo ispitivali u odnosu na istraživanja koje je obavio *Stanković (1967.)*. Prosečna vrednost uglova ramenog zgloba kod pasa koje je on ispitivao na području Šarplanine je kod mužjaka 122,45 stepeni, a kod ženki 125,15 stepeni. Kod pasa koje smo ispitivali prosečna vrednost izmerenih uglova u ramenom zglobu iznosi 93,67 stepeni za mužjake i 92,50 stepeni za ženke, dok je prosečna vrednost za oba pola iznosi 92,97 stepeni što je znatno smanjenje u odnosu na ranije rezultate. Slična situacija je i sa uglovima u kolenom zglobu gde je prosečna vrednost kod mužjaka bila 124,23 stepena, a kod

ženki 126,40 stepeni. Prosečne vrednosti do kojih smo došli su znatno manje i kreću se od 104,8 stepeni kod mužjaka i 98,05 stepeni kod ženki, dok je za oba pola prosečna vrednost iznosi 100,8 stepeni.

Zaključak

Ispitivanjem pasa koji se odgajaju u urbanoj sredini, a koji su deo populacije jugoslovenskog ovčarskog psa – šarplaninca došli smo do zaključka da su dnašnji psi viši u odnosu na pse koje je opisali autori u ranijim istrživanjima. Takođe ledna linija ispitivanih pasa je ravna ili padajuća, dok je nadgrađenost koja je karakteristična za pse odgajane u planinskim delovima, kod ovih pasa nestala. Uglovi ispitivanih pasa su zatvoreniji i kreću se od 92,97 stepeni u ramenom zglobu do 100,8 stepeni u kolenom zglobu, za razliku od pasa iz planinskih predela kod kojih su ti uglovi otvoreniji i njihove vrednosti su preko 120 stepeni.

Literatura

1. Božinovski P. (1984.): Odlike na šarplaninecote vo SR Makedonija, Makedonski veterinarski pregled XIII (2), 51-53
2. Drozdovski I., Keramicis Zorica (1987.): Osnovna obeležja eksterijernih mera jugoslovenskog ovčarskog psa šarplaninca na području SR Makedonije, Zbornik kratkih sadržaja savetovanja o jugoslovenskom ovčarskom psu-šarplanincu Popova šapka, Kinološki sojuz na SR Makedonija, 18-19
3. Dimitrijević V. (2008.): Genotipizacija jugoslovenskog ovčarskog psa šarplaninca primenom mikrosatelitskih genetičkih markera, doktorska disertacija, Fakultet veterinarske medicine u Beogradu
4. Stanković D. (1967.): Jugoslovenski ovčarski pas – šarplaninac- osobine i upotrebna vrednost, Vojnoveterinarski zbornik 1, 60-71
5. Standard FCI No 41- Jugoslovenski ovčarski pas - šarplaninac

6. Urošević M., Latinović D. (1987.): Fenotipska varijabilnost važnijih svojstava telesne građe šarplaninca, Zbornik kratkih sadržaja savetovanja o jugoslovenskom ovčarskom psu-šarplanincu Popova šapka, Kinološki savez na SR Makedonija, str. 17
7. Urošević M., Božinovski P. Furi M. (1987.): Rasprostranjenost šarplaninca u Jugoslaviji, Zbornik kratkih sadržaja savetovanja o jugoslovenskom ovčarskom psu-šarplanincu Popova šapka, Kinološki savez na SR Makedonija, 12-13
8. Špoljarić B. Urošević M. (1987.): Razvoj standarda jugoslovenskog ovčarskog psa šarplaninca, Zbornik kratkih sadržaja savetovanja o jugoslovenskom ovčarskom psu-šarplanincu Popova šapka, Kinološki savez na SR Makedonija, str.16